

РЕЗЮМЕ

**на публикациите, включени в конкурсната процедура на
д-р Миглена Кръстева Кръстева- Иванова
хоноруван асистент в Юридически Факултет на ВСУ
"Черноризец Храбър" — доктор по психология, участник в конкурс за
заемане на академичната длъжност "доцент", обявен ДВ, бр. 97 от 13
ноември 2020 г.**

1.Монографии

**1.«Нашите «чужди» деца – Мултимодален /интегративен/ модел
на психологично консултиране на юноши с дезадаптивно поведение»**

Монографията е посветена на дезадаптивното юношеско поведение и възможността то да бъде правилно разбрано, внимателно диагностицирано и професионално коригирано. В нея е концептуализиран професионалният опит на автора в областта на психологичното консултиране и психотерапия.

В монографията са разгледани процесите на дезадаптация като сложен поведенчески феномен – поведението през призмата на норма-абнормност. Подробно са анализирани теории за произхода на дезадаптивното поведение, рисковите фактори за неговия генезис и стабилизиране. Специално е поставен акцент върху факторите, които фасилитират консултативния процес чрез възникването на поведение на резилианс.

В отделна глава е разгледано богатството от методи за психологично въздействие, корекция и терапия на юноши, тъй като да създадеш нещо ново, е невъзможно, ако не познаваш, не изпробваш и не се позовеш на опита на своите учители. Представено е както многообразието, така и

ефективността на различни психологични подходи на консултиране в юношеска възраст.

Специфичността на авторовият научен интерес е, че той е насочен към определянето на личностовия капацитет, който „придвижва” юношата в посока на адаптацията. Това е в противовес на традиционния подход за терапевтично въздействие върху групата на крайно девиантните. Тук акцентът не е върху патогенезата или разстройството, а върху развиването на потенциалните възможности за оставане в нормата.

И в заключение се предлага нов модел на психологично консултиране на юноши, наречен Мултимодален модел на консултиране, който обобщава теоретичния и емпиричния свят на автора. Това е триосев модел на индивидуално и групово консултиране. Индивидуалното консултиране е центрирано върху двупосочната взаимовръзка между психолога и юношите, специфичните цели са обобщени на шест нива в терапевтичния процес. Груповото консултиране е насочено към взаимовръзката консултант – референтна група и три нива на специфичните цели в терапевтичния процес. Третата ос с фокус към семейната система и микросредата в училището.

В обобщение можем да кажем, че съвременното общество изпитва остра необходимост от социално адаптирани личности. В последните десетилетия в нашата страна, в резултат от неблагоприятното социално-икономическо и политическо развитие, рязко се умножиха проявите на различни типове дезадаптивно поведение. Особено опасни за бъдещето на страната ни са темповете на растеж на престъпността в детско-юношеска възраст, които се дължат на загубата на морално-нравствени норми и ценности.

Профилактиката и корекцията на дезадаптивните и рискови поведения си остават един от най-актуалните въпроси в практическата психология, тъй като от приложна гледна точка психологията разглежда

дезадаптивното поведение през погледа на различните подходи и предлага свои психологични методи, форми и средства за корекция. Характерът на поведението на човек е тясно свързан с особеностите на функционирането на всички сфери на личността. Деформациите в мотивационната, когнитивната, емоционалната сфера и волевите аспекти в личностовото развитие са причината за дезадаптивното поведение при човека.

Необходимостта от психологична профилактика и корекция на дезадаптивното юношеско поведение определя още един аспект в актуалността на разгледаната проблематика, тъй като се търсят причините, същността, психологичните условия и взаимовръзки, пораждащи процесите на дезадаптация.

Специалистите, които работят в областта на превенцията и корекцията в детско-юношеска възраст в специализираните учебно-възпитателни учреждения, масовите български училища, както и в частните практики, изпитват остра нужда от нови, ефективни подходи за своята професионална дейност. Ако до преди едно, две десетилетия при корекцията на девиантното поведение се намесва мощната социална регулация и поддръжка на обществото, в последните години юношите и техните консултанти и ментори могат да разчитат все повече само на себе си.

Следва да се подчертае, че Моделът може успешно да бъде интегриран в психологичното и медицинското познание за психологично консултиране и психотерапия. Той има интердисциплинарен характер и приложение и може да бъде използван за създаването на превантивни програми в областта на детско-юношеското психично здраве. Таргетната група, към която е адресиран, обхваща юношите, които демонстрират поведения в континуума норма–патология, адаптация–дезадаптация. От анализа на резултатите от емпиричното изследване става ясно, че на практика трябва да бъдат обхванати почти всички деца на възраст от 12 до 18 години.

Създаденият мултимодален модел е и иновативен по своята същност, защото обхваща анализ на тенденциите за дезадаптивно поведение в групата на експериментиращите. Досега акцентът в консултирането и корекцията бе поставен върху групата на рисковите юноши, които са със закрепено девиантно поведение. Предложеният подход може да бъде приложен в психологичната практика като скринингов инструмент за ранна оценка и последваща корекция. Това отваря нови перспективи за развитието на детско-юношеското психологично консултиране като част от глобалната стратегия за съхраняване на психичното здраве на младото поколение и развитие на личностовия потенциал.

Кръстева-Иванова, М., (2020) „Нашите „чужди“ деца/Мултимодален /интегративен/ модел за психологично консултиране на юноши с дезадаптивно поведение“, Издателски Център на ВСУ "Черноризец Храбър" 2020, ISBN 978-954-715-704-0

2. „Първичното интервю в индивидуалната психологична практика“

Монографията „Първичното интервю в индивидуалната психологична практика“ е първа книга от поредицата «Пропедевтика на психологичното консултиране на деца и юноши» Основната ѝ цел е да представи по достъпен начин на начинаещите специалисти основните и специфичните моменти в началото на консултативния процес.

Алгоритъмът на първичното интервю е създаден като стъпва върху многогодишния световен опит на специалистите от различните психологични парадигми, както е и синтез на собствения опит на автора и

практиката му в областта на медицината и психологичното консултиране на деца, юноши и техните семейства.

В монографията се въвеждат много важни аспекти на сходството и различието между психологичната корекция, психологичното консултиране и психотерапия, които подпомагат диференцирания подход на работа при деца с проблеми в развитието и заболявания, както и на техните родители.

Интервюирането като процес е разгледано детайлно, последователно, дадени са насоки за неговото провеждане, както и систематизиране на получената информация, като се премине през ситото на диагностичното мислене и поставяне на множество хипотези и се завърши с оформянето на заключение, работен план и опит за прогноза.

Споделен е опитът в ситуациите на кризисно интервюиране, както и различните трудности и възможни грешки, които съпътстват практикуващия детски психолог в професионалната му практика.

Представени са значимите етични и деонтологични аспекти на помагащото поведение, интегрирано в професионалните умения, важноста от зачитането на личността на детето, фините аспекти на конфиденциалността към съкровенията му преживявания, споделени при консултанта.

Представена е подробна авторска схема за изследване на детето, което би било ценна практическа помощ при психологическа формулировка на конкретен казус, както и в случаите на работа в интердисциплинарен екип и супервизия.

Кръстева-Иванова, М. (2020) „Първичното интервю в индивидуалната психологична практика“. Издателски Център на ВСУ "Черноризец Храбър" 2020, ISBN 978-954-715-707-1

2. Студии

„Подходи и техники за психологично консултиране при ПТСР”

Психотерапевтичните и консултативни интервенции при посттравматичното стресово разстройство имат своя специфичност. Те логично се извеждат от индивидуалното развитие на човек, от психичните особености, от възрастови преходи, както и от социалния статус на човек. Познаването на тези характеристики увеличава изгледите за успех при терапия. Методиките целящи подпомагане на Аз-а чрез намаляване на тревожността намират място в психотерапевтичната работа с подрастнаците. Не напразно всички детски психотерапевтични школи са единни в убеждението, че във всяка психотерапия се съдържат възпитателни цели и задачи (Биерман). Характерните за отделните възрастови преходи психологични особености и равнища налагат да се подбират подходящи психотерапевтични техники. Разгледани са основни насоки и цели на терапевтичните интервенции, основни принципи при консултиране на посттравматичните стресови разстройства, психодинамичен подход за консултиране, правила на консултирането при ПТСР, когнитивен подход и техники за работа с този тип разстройство.

Петкова, П., Иванов, Кр., **Кръстева. М.** (2012) „Подходи и техники за психологично консултиране при ПТСР”. **Библиотека Знание.** Университетско издателство на ВСУ „Черноризец Храбър” ISBN 978-954-715-559-6

3. Статии

1. „Генетиката на поведението в помощ на консултирането на юноши с проблемно поведение”

В статията е представен интердисциплинарният характер на психогенетиката или генетиката на поведението и връзката ѝ с диференциалната психология и медицинската генетика. Разглежда се ролята на наследствените и средови фактори в индивидуалното развитие на човека или онтогенезата. Направен е обзорец преглед на най-новите изследвания в областта на специалната психогенетика, като по-подробно са представени тези, свързани с проблемното поведение на юношите /престъпност и алкохолизъм/. Случаите на антисоциално поведение са пример за реактивната корелация „генотип-среда“. Моделиращото влияние на средовите фактори върху изявата на заложеното в генома на човека е обект на изучаване от науката епигенетика.

Психолозите, работещи с клиенти, индивидуално или в група, манипулират средата, като по този начин формират или коригират различни психологични качества, или казано на езика на психогенетиката-променят поведенческия фенотип. Познанията в областта на тази наука дават възможност психолозите да изградят стратегия за индивидуален подход към всеки човек.

Кръстева-Иванова М.,(2009) „Генетиката на поведението в помощ на консултирането на юноши с проблемно поведение”, сп. „Клинична и консултативна психология”, брой 2, (2009 г)., Издател: ИК "Стено" , ISSN: 1314-0280

2. „Диагностичните възможности на детската невропсихология”

Статията представя един конкретен клон от науката невропсихология-детската невропсихология или невропсихология на развитието. Разгледани са основополагащите за детската невропсихология постулати, а именно хетерохронността на мозъчното развитие; наличието на стимулиращи фактори от външната среда, без които е невъзможна актуализацията на мозъчните ресурси.

Разгледани са диагностичните възможности на детската невропсихология като метод за синдромо-психологичен анализ на дефицитите на психична дейност при децата. Те включват: описанието на индивидуалните особености на всеки индивид, определянето на дефицитния мозъчен блок /по Лурия/, поставянето на топична диагноза на патологичния процес, качествен анализ на нарушенията и на съхранените форми на развитие, оценка на динамиката на състоянието на психичните функции и т.н.

Диференцираната и системна невропсихологична диагностика надхвърля рамките на идентифицирането на слабите звена от детското развитие, тя също така дава възможност за определяне на Зоната на близко развитие, т.е. дава възможност за корекция чрез методите на корекционно-развиващото обучение /метод на заместващата онтогенеза/. Това дава по-голяма яснота върху проблема на онтогенезата в норма и патология, тъй като може да се оценят системно-динамичните промени, които съпътстват психичното развитие на детето от гледна точка на мозъчното функциониране и да се планират адекватни стъпки в психолого-педагогическата подкрепа във всеки конкретен случай.

Кръстева-Иванова М.,(2010) „Диагностичните възможности на детската невропсихология”, „Годишник” ВСУ „Черноризец Храбър”,Vol XVI / (2010), p.417-425, ISSN 1310-800X

3. „Специфика в психологичното консултиране при юноши с девиантно поведение”

В статията е представен анализ на спецификата на психологично консултиране на юноши с девиантно поведение. Направен е анализ на различията на дезадаптивно и девиантно поведение, като последното е представено като континуум между „нормата и патологията“. В подкрепа са разгледани съвременни теории и класификации на дезадаптивните поведенчески прояви, които служат като опорна точка в изграждането на психокорекционни и психотерапевтични стратегии.

Представена е Когнитивно Поведенческата Психотерапия като ефективна при корекцията на дезадаптивните поведения и замяната им с адаптивни, като основните цели на психологичното въздействие са насочени към формиране на мотивация за социална адаптация, стимулиране на личностни промени, подпомагане към стабилизиране на постигнатите промени.

Кръстева-Иванова М., (2011) „Специфика в психологичното консултиране при юноши с девиантно поведение” , сп. Клинична и консултативна психология. бр.2(8)/2011 г, ИК "Стено", ISSN: 1314-0280

4. „Когнитивната метафора при рedefинирането в груповия психотерапевтичен процес”

Статията представя използването на метафори в психотерапевтичния процес, което дава възможност на говорещия и възприемачия да постигнат по-дълбоко и многопластово ниво за смисъла и последиците от проблема, за ситуативната тематиката или личното преживяване. Метафорите дават възможност едновременно да протичат процеси на възприемане, когнитивна информация на съзнавано и несъзнавано равнище. Метафората може да подпомогне търсене на нов, нестандартен избор и живот в бъдещето. Метафората е част от индивидуален и групов процес на рedefиниране на проблема. Когнитивно-поведенческата психотерапия вече има сериозна традиция на обучение и приложение у нас, както в полето на психичните разстройства при соматични и психични заболявания, така и в тренингите за личностово развитие и социална успешност. Използването на метафори в психотерапевтичния процес дават възможност на говорещия и възприемачия да постигнат по-дълбоко и многопластово ниво за смисъла и последиците от проблема, за ситуативната тематиката или личното преживяване. Метафорите дават възможност едновременно да протичат процеси на възприемане, перцепция, когнитивна информация на съзнавано и несъзнавано равнище.

Петкова. П, Иванов Кр, **Кръстева М.** Когнитивната метафора при рedefинирането в груповия психотерапевтичен процес. Българско списание по психология, „Сборник научни доклади” , София 2011г. ISSN 0861 – 7813

5. Невропсихологична диагностика в случай на тиково разстройство при юноша /казус от практиката

В статията се предлага един неординерен поглед върху етиологията и патогенетичния механизъм на тиковите разстройства, като се използват диагностичните възможности на невропсихологията, като това се подкрепя от формулировката по конкретен клиничен казус от практиката на автора.

Тиковите разстройства, като част от неврозите в детска възраст, не се отличават по своята природа принципно от неврозите в зряла възраст, но те имат редица характерни особености поради незавършената организация на реактивността на детския организъм.

Критериите, по които се описва всяко конкретно невротично състояние, подпомага правилната диагностична оценка. Невропсихологичната диагностика обаче тук прави опит за етиологично изясняване на възникване на тиковото разстройство, дава обяснение за патогенетичните механизми на протичането му, и което е изключително ценно, дава възможност чрез методите на невропсихологична корекция то да бъде акуратно повлияно.

Кръстева – Иванова М., (2020) Невропсихологична диагностика в случай на тиково разстройство при юноша /казус от практиката/, e-Journal VFU, © ВСУ "Черноризец Храбър" ISSN 1313-7514;

6. „Особеностите на прилагане на Когнитивно поведенческа терапия при деца с емоционални проблеми“

В статията се разглеждат основните постулати на когнитивно поведенческата терапия, както и особеностите за нейното ефективно приложение в детска възраст. Когнитивно-поведенческата терапия се основава на теоретичната парадигма, че поведението и емоциите са детерминирани от начините, по които човек когнитивно интерпретира действителността. Когнитивният модел приема, че върху основата на личния си опит хората изграждат убежденията си за себе си, за другите, за света. При наличието на определени обстоятелства тези убеждения се активират. Ако обстоятелствата са неблагоприятни, те пораждаат негативни автоматични мисли, т.е. специфични когниции (мисли, образи или значения).

От описанието на конкретния казус може да се каже, че продължителната терапевтична работа даде доказателства в полза на ефективността при прилагането на адаптиран вариант на КПТ в практиката на детското и юношеско консултиране. По-задълбоченото разбиране на проблемите на детето изискват допълването на терапевтичната стратегия с различни от КПТ подходи. Разбира се, тук не става въпрос за еkleктичен подход, а за интегративно професионално разбиране и поведение.

Кръстева – Иванова М, (2020) Особеностите на прилагане на Когнитивно поведенческа терапия при деца с емоционални проблеми, e-Journal VFU, © ВСУ "Черноризец Храбър" ISSN 1313-7514;

7. „Патопсихологията като част от психологичното познание предмет и задачи“

Тази статия дефинира предмета и задачите на патопсихологията като прави теоретичен преглед на водещите публикации на автори в тази област.

Целта е да се обоснове необходимостта от изучаването на тази област от приложната психология от студенти по психология.

Науката се развива само върху стабилната основа на предшестващите научни търсения, изследвания, експерименти на учените преди нас. В този смисъл историята на научното изследване на психиката и нейните разстройства също има своето минало и до известна степен парадоксално развитие. В хода на това формиране и развитие са се отделили много научни дисциплини- това са общата психология, психофизиология, невропсихология, патопсихология, психопатология. Всички те имат свой специфичен понятиен апарат, използват специфични изследователски методи, предмет на тяхното научно търсене в разбирането на човешката душа.

Патопсихологията е една от най-младите дисциплини в голямото русло на психологията и по-точно, приложната психология.. Основно значение за всяка научна дисциплина е задачата за определяне на обекта и предмета на изследване. Една от най-изявените учени изследователи в тази област - Блюма В. Зейгарник пише в своя труд „Основи на патопсихологията“ 1973г : “Патопсихологията като психологическа дисциплина изхожда от законите на развитието и структурата на психиката в нормата. Тя изучава моделите на разпадане на умствената дейност и личностните черти в сравнение с моделите на формиране и протичане на психичните процеси в нормата, изучава моделите на изкривяване на отразителната дейност на мозъка“. В същото време авторът многократно подчертава, че патопсихологията и психопатологията са коренно различни.

Предметът на патопсихологията е спецификата на психичните разстройства и личностната структура при различни психични заболявания.Тя е раздел от клиничната психология и работи с методите на съвременната психология и използва психологични методи на изследване.

Изучаването на патопсихологията, нейните възможности за диагностика и намеса са в полза на практикуващите психолози, като прави целесъобразно участието им като патопсихолози в решаването на психокорекционни, превантивни и рехабилитационни задачи.

Кръстева – Иванова М., (2020), Патопсихологията като част от психологичното познание предмет и задачи, e-Journal VFU, © ВСУ "Черноризец Храбър" ISSN 1313-7514;

8. „Психологично консултиране при случай на генерализирано разстройство на развитието. Възможности и ограничения на психологичната корекционна работа“

Статията е посветена на тънкостите на правилния избор на психологическа намеса за корекция и подкрепа в случаите на генерализирани разстройства на развитието, като се отдава значение на широката палитра от аутистични поведения.

Генерализираните разстройства на развитието са разнообразна палитра от състояния, което е и причината те да бъдат обединени под названието „аутистичен спектър“. Коректно е и да се спомене, че различни други патопсихологични състояния се манифестират с клинична картина, подобна на аутистичното поведение, чието непознаване затруднява екзактната диагноза.

В тази статия обаче акцентът е върху възможностите за психологично подпомагане на децата с генерализирано разстройство и само в този смисъл са изброени различните категории от спектъра на аутистичното функциониране.

Има много различни терапии и комбинации от терапии, които могат да помогнат на деца с ГРР. Мултидисциплинарният екип е този, който

препоръчва специфични терапии и образователни стратегии за справяне с уникални за всяко дете социални, поведенчески, комуникационни и академични нужди, както и периодично прави реоценки на състоянието с оглед внасянена резонни корекции в терапевтичните стратегии.

Кръстева – Иванова М., (2020), Психологично консултиране при случай на генерализирано разстройство на развитието. Възможности и ограничения на психологичната корекционна работа, e-Journal VFU © ВСУ "Черноризец Храбър" ISSN 1313-7514;

8. „Трихотиломания и трихофагия в детска възраст-диагностика и методи за психологично въздействие“

Статията е посветена на случай от клиничната практика, свързан с пряка психосоматична зависимост. Разгледан е диагностичният и терапевтичен алгоритъм на рядко срещащо се състояние.

В психологичната консултативна практика на деца и юноши има състояния, при които точната диагностична оценка не се подлага на особено съмнение, но те представляват изключително предизвикателство към професионализма на психолога по отношение на терапевтичното въздействие. В тази категория патологични състояния можем да категоризираме трихотиломанията и трихофагията, които са обект на разглеждане на настоящата статия.

Първото посещение на хора с подобни проблеми е в кабинета на общопрактикуващия лекар или на специалиста-дерматолог. Известно е, че голяма част от дерматозите са свързани с психични разстройства, т.е. съществува коморбидност на дерматологичната и психологична

компонента, то следва, че в терапевтичната намеса се налага интердисциплинарно взаимодействие на дерматолозите със специалистите в областта на психичното здраве.

Терапевтичното въздействие е интердисциплинарно, като основният акцент се пада на психологичната компонента.

Кръстева – Иванова М., (2020), Трихотиломания и трихофагия в детска възраст-диагностика и методи за психологично въздействие“, e-Journal VFU © ВСУ "Черноризец Храбър" ISSN 1313-7514;

9. „Терапевтичен подход при случай на елективен мутизъм“

Статията разглежда елективния мутизъм като част от разстройствата на социалното поведение. Акцентът е върху възможностите за терапевтично въздействие, както и трудностите, свързани с правилното интегриране на различни терапевтични подходи.

В практиката на психологичното консултиране и психотерапия има клъстер от психопатологични състояния, за които диагностичните критерии според МКБ и ДСН са ясни и поставянето на диагноза е елегантно и несъмнено. Умението ни на наблюдатели, коректно снетата анамнеза и познаването на статистическите справочници ни поставя в категорията на добрите диагностици, с което нашето участие в процеса би могло да завърши. В най-добрия случай бихме могли да начертаем терапевтична пътека, да добавим и алтернативна възможност, както и предпазливо да допуснем прогностичния край на това терапевтично упражнение.

Един от най-ярките примери за това е разстройство, наречено Елективен мутизъм, което обозначаваме пълното или частично отсъствие на говорно-речево общуване.

Терминът „елективен” се свързва с поведение на протест и противопоставяне у децата, за които се смята, че сами правят избор да говорят в някои ситуации и да мълчат в други.

Голямото предизвикателство в тези случаи е терапевтичното въздействие, което е с крайна цел извеждането на клиента /пациента/ до нивото на преморбидната личност. В случаите на психологично консултиране на деца, една допълнителна цел е преодоляване на развитийните дефицити, породени от конкретната психопатология.

Кръстева – Иванова М., (2020), Терапевтичен подход при случай на елективен мутизъм, e-Journal VFU © ВСУ "Черноризец Храбър" ISSN 1313-7514;

10. „Трудностите в диференциалната диагностична оценка на случай на дете с общо разстройство на развитието“

Статията разглежда трудностите на диагностичния процес и свързаното с това диференциално мислене, полиетиологичността при общите разстройствата на развитието с акцент върху казус от практиката на автора.

Индивидуалната психологична практика предлага голямо разнообразие от палитрата на психологичните разстройства. Тя е и изпитание за знанията и практическите умения на психолога, особено в случаите с неясна, припокриваща се симптоматика, характерна за различни, но близки в клиничната си проява състояния.

Като пример за тези процеси е представен конкретен казус от практиката на автора, който е класифициран като Общо разстройство в

развитието, Смесени специфични разстройства на развитието, моторна неловкост.

В този случай не може да се посочи конкретен етиологичен фактор за възникване на състоянието на детето. Вероятна е полиетиологичност и това е предпоставка за многоплановост в създаването на терапевтична стратегия. Както в този конкретен случай, така и много често практиката на консултиране, се изисква плановете за корекция да бъдат комплексни, насочени към репарация на микросредата на детето, най-често това е семейната система.

Кръстева – Иванова М., (2020), Трудностите в диференциалната диагностична оценка на случай на дете с общо разстройство на развитието, e-Journal VFU, © ВСУ "Черноризец Храбър" ISSN 1313-7514;